

ČETVRTI ODJEL

PREDMET ĐOKIĆ protiv BOSNE I HERCEGOVINE

(Aplikacija br. 6518/04)

PRESUDA

STRASBOURG

27. maj 2010.

Ova presuda postaće konačna pod uslovima propisanim u članu 44. stav 2. Konvencije. Ona može biti predmet redakcijskih izmjena.

U predmetu Đokić protiv Bosne i Hercegovine,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasjedajući u Vijeću sastavljenom od:

Nicolas Bratza, *Predsjednik,*

Giovanni Bonello,

Ljiljana Mijović,

David Thór Björgvinsson,

Ján Šikuta,

Ledi Bianku,

Mihai Poalelungi, *sudije,*

i Fatoş Aracı, *Zamjenik registrara Odjela,*

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost, održanog 4. maja 2010,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena istog dana:

POSTUPAK

1. Postupak je pokrenut zahtjevom (br. 6518/04) protiv Bosne i Hercegovine koju je sudu podnio građanin Bosne i Hercegovine i Srbije, gospodin Branimir Đokić (“aplikant”), u skladu sa članom 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (“Konvencija”) 9. decembra 2003. godine.

2. Aplikanta je zastupao gospodin N. Stanković, advokat iz Niša, Srbija. Vladu Bosne i Hercegovine (“Vlada”) zastupala je agentica, gospođa M. Mijić.

3. Predmet se odnosi na bezuspješne pokušaje aplikanta, bez obzira na pravno valjan ugovor o kupoprodaji, da vrati svoj prijeratni stan i da ga uknjiži na svoje ime.

4. Predsjednik Četvrtog odjela je 27. septembra 2007. godine odlučio da o aplikaciji obavijesti Vladu. Također je bilo odlučeno da se meritum i dopustivost aplikacije ispituju istovremeno (član 29. stav 3. Konvencije). I aplikant i Vlada su dostavili primjedbe u pisanoj formi. Sem toga, komentari treće strane primljeni su od vlade Srbije, čime je i treća strana iskoristila svoje pravo da interveniše (član 36. stav 1. Konvencije i Pravilo 44. stav 1. (b) Poslovnika Suda). Aplikant i Vlada su odgovorili u pisanoj formi na ove komentare (Pravilo 44. stav 5.).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

A. Osnovni bitni podaci

1. Stanovi u društvenom vlasništvu

5. Stanovi su predstavljali gotovo 20% predratnog stambenog kapitala Bosne i Hercegovine¹ (oko 250.000 stambenih jedinica od 1.315.000). Prema lokalnim standardima ovi stanovi su bili veoma privlačan tip doma, opremljen sa savremenim pomagalicama i uglavnom locirani u urbanim centrima. Praktično svi stanovi su bili “društveno vlasništvo” – koncept koji je, iako je postojao i u drugim zemljama, bio najviše razvijen u prijašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (“SFRJ”). Te stanove su gradila državna preduzeća ili druge javne ustanove za smještaj svojih zaposlenih, koji su postajali “nosioci stanarskog prava”². Svi građani SFRJ bili su obavezni plaćati određena novčana sredstva kao doprinos i pomoć za izgra-

dnju ovih stanova. Međutim, iznos koji je izdvajao svaki pojedinac nije bio među zakonskim kriterijima koji su se uzimali u obzir na listama čekanja za dodjeljivanje ovih stanova.

6. Prava dodjeljivana i nosiocima prava (javna tijela koja su faktički kontrolisala stanove) i nosiocima stanarskog prava bila su regulisana zakonom (Zakon o stambenim odnosima iz 1984. godine koji je još uvijek na snazi u Bosni i Hercegovini³). U skladu sa ovim zakonom kada se dodijeli stanarsko pravo, ono nosiocu stanarskog prava daje trajno, doživotno pravo na korištenje stana uz naplatu simbolične naknade. Kada nosioci stanarskog prava umru, njihova prava se prenose, kao pitanje prava, na njihove žive bračne drugove, (u stvari bračni drugovi su zajedno imali stanarska prava) ili prijavljene članove njihovog zajedničkog domaćinstva koji su, također, koristili stan (član 19. i član 21. ovog Zakona). U praksi, ove odredbe o prenosu značile su da su se stanarska prava prvobitno dodijeljena od javnog organa njihovim uposlenicima mogla prenijeti, kao pravo, na više generacija za koje prvobitna veza za dodjelu stanarskog prava zasnovana na zaposlenju više ne postoji. Stanarska prava mogla su biti otkazana samo u sudskom postupku (član 50. ovog Zakona) iz zakonom određenih razloga (član 44, 47. i 49. ovog Zakona), među kojima je jedan od najvećih propusta nosioca stanarskog prava bio taj da fizički nije bio prisutan, odnosno nije koristio stan za vlastite potrebe stanovanja duže od šest mjeseci neprestano bez opravdanih razloga (kao što su vojna služba, liječenje, zatvorska kazna ili privremeni posao na nekom drugom mjestu unutar SFRJ ili u inostranstvu). Iako su bile predviđene inspekcije u tu svrhu da bi se osigurala usklađenost sa uslovima iz zakona (član 42. ovog Zakona), stanarska prava bila su rijetko, ako su bila uopšte, otkazana iz ovih razloga prije rata 1992-95. Šta više, 24. decembra 1992. godine Ustavni sud Republike Bosne i Hercegovine je poništio ovu odredbu o kontroli⁴.

7. Nakon proglašenja deklaracije o nezavisnosti 6. marta 1992. godine u Bosni i Hercegovini je počeo brutalni rat. Više od 2,2 miliona ljudi napustilo je svoje domove zbog “etničkog čišćenja” ili generalno zbog nasilja. Po pravilu, oni su odlazili na područja koja su bila pod kontrolom njihove etničke grupe. Sve strane u konfliktu hitno su usvojile procedure koje su omogućavale da stanovi onih koji su napustili teritoriju koja je bila pod njihovom kontrolom proglašeni “napuštenim” i dodijele stanarska prava nad tim stanovima drugim licima. Dok je navodni razlog za proglašavanje stanova “napuštenim” bio da se obezbijedi humanitarno sklonište za raseljena lica, posebno atraktivna imovina – tipično urbani stanovi – bili su dodjeljivani, obično, vojnim i političkim elitama. U nekim slučajevima, ugovori o korištenju stanarskog prava su bili oduzeti u skladu sa gore navedenim članom 47. Zakona o stambenim odnosima iz 1984. godine, zato što nosioci stanarskog prava nisu koristili svoj stan neprekidno u periodu od najmanje šest mjeseci. Međutim, u najvećem broju slučajeva, vlasti su primjenjivale zakonske odredbe posebno usvojene u tu svrhu: Zakon o napuštenoj imovini iz 1992⁵, Uredba o napuštenim stanovima iz 1993⁶, Uredba o smještaju izbjeglih lica iz 1993⁷, Zakon o smještaju izbjeglih lica iz 1995⁸ i Zakon o napuštenoj imovini iz 1996⁹.

8. Koncept “društvenog vlasništva” napušten je tokom rata 1992-95¹⁰. Posljedica toga bila je da su stanovi u društvenom vlasništvu bili uspješno nacionalizovani.

9. Opšti okvirni sporazum za mir u BiH stupio je na snagu 14. decembra 1995. godine (“Dejtonski mirovni sporazum”). U skladu sa tim Sporazumom Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Neposredno poslije rata zakonski propisi o napuštenoj imovini ostali su na snazi u oba entiteta i dodjeljivanje stanova nastavljeno je bez jenjavanja što je još više učvrstilo etničko razdvajanje.

10. Sve ove zakonske odredbe stavljene su van snage su 1998. godine pod pritiskom međunarodne zajednice. Prvobitno, međutim, u Federaciji Bosne i Hercegovine, samo oni koji su mogli dokazati da su zaista bili izbjeglice ili raseljene osobe dobijali su pravo da se vrate u svoje prijeratne domove (prijasnji član 3. stav 2. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima iz 1998¹¹). Nepreciznost ove odredbe ostavila je široko diskreciono pravo upravnim organima za stambena pitanja i navodno dovela do zloupotrebe. Iz tog razloga ju je Visoki predstavnik¹² i ukinuo u julu 1999. Unatoč tome, kao posljedica jakog otpora Vojske Federacije Bosne i Hercegovine (vidi Odluku CH/97/60 i dr. Doma za ljudska prava od 7. de-

cembra 2001, tačka 56.), slično ograničenje i dalje je ostalo na snazi kada su u pitanju vojni stanovi (član 3a. ovog Zakona). Dok je ovo urađeno pod izgovorom stvaranja većeg broja stanova koji bi se mogli koristiti za smještaj siromašnih ratnih veterana i njihovih porodica, Domaći Dom za ljudska prava je smatrao da nema dokaza da je imovina korištena u navedene svrhe (vidi, npr. odluku Doma CH/97/60 *i dr.* od 7. decembra 2001, tačka 154.). Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju primjećuje u svom podnesku Domu kao treća strana da je veliki broj vojnih lica sa visokim činom u Federaciji Bosne i Hercegovine, čije su stambene potrebe zadovoljene na neki drugi način, unatoč tome dobio vojne stanove, što je u direktnoj suprotnosti sa domaćim zakonodavstvom, i da Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine ima na raspolaganju gotovo 2.000 vojnih stanova, za koje nije podnešen zahtjev za povrat, čime bi slijedio legitimni cilj u vidu zbrinjavanja ratnih veterana bez potrebe da se poteže za onim stanovima za koje postoji zahtjev za povrat (vidi odluku CH/02/8202 *i dr.* Doma za ljudska prava od 4. aprila 2003, tačka 121; vidi i argumentaciju Visokog predstavnika u odluci CH/97/60 *i dr.* Doma za ljudska prava od 7. decembra 2001, tačka 61.).

2. Vojni stanovi

11. JNA, oružane snage SFRJ, faktički je kontrolisala oko 16.000 stanova u Bosni i Hercegovini do rata 1992-95. godine.

12. Pripadnicima JNA ponuđeno je 6. januara 1991. da kupe svoje stanove po smanjenoj tržišnoj cijeni (vidi Zakon o stambenom obezbjeđivanju u Jugoslovenskoj narodnoj armiji iz 1990¹³). Bosna i Hercegovina je 18. februara 1992. godine zaustavila prodaju vojnih stanova na svojoj teritoriji (vidi Uredba o prodaji vojnih stanova iz 1992¹⁴). Uredba je poštovana na teritoriji današnje Federacije Bosne i Hercegovine i oni koji su kupili vojne stanove koji se nalaze na teritoriji ovog entiteta nisu se mogli upisati kao vlasnici i ostali su, strogo uzevši, nosioci stanarskog prava (sam ugovor o kupoprodaji ne sadrži pravni naslov za prenos prava vlasništva na kupca prema domaćem zakonu). Pošto je Uredba ignorisana na teritoriji koja se danas naziva Republika Srpska, oni koji su otkupili vojne stanove u tom entitetu postali su njihovi uknjiženi vlasnici.

13. Tokom rata, lokalne oružane snage (posebice Armija BiH, HVO i VRS) preuzele su faktičku kontrolu svih neprivatizovanih vojnih stanova na teritorijama koje su ove snage kontrolisale¹⁵. Iako su ove snage spojene 1. januara 2006. godine u oružane snage Bosne i Hercegovine, neprivatizovani vojni stanovi još uvijek se nalaze pod faktičkom kontrolom entiteta (vidi "Relevantno domaće pravo i praksa" u nastavku).

3. Strane oružane snage u ratu 1992-95. u Bosni i Hercegovini

14. Raspad SFRJ je bio postepeni proces koji se dešavao u periodu 1991/92 (vidi Mišljenje br. 11 Arbitražne komisije Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji od 16. jula 1993.¹⁶). Bosna i Hercegovina je proglasila nezavisnost 6. marta 1992. Priznata je od strane Evropske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država 7. aprila 1992. godine te primljena u članstvo Ujedinjenih nacija 22. maja 1992.

15. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je 15. maja 1992. djelujući u skladu sa Poglavljem VII Povelje Ujedinjenih nacija, zahtijevalo da se sve jedinice JNA i svi dijelovi hrvatske armije takođe povuku iz Bosne i Hercegovine ili da se stave pod nadležnost vlade Bosne i Hercegovine ili da budu raspuštene i razoružane a njihovo oružje stavljeno pod безусловan međunarodni nadzor (vidi Rezoluciju 757). Pošto se JNA formalno povukla iz Bosne i Hercegovine 19. maja 1992. godine, Generalni sekretar Ujedinjenih nacija i Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju ("ICTY"), te Sud Ujedinjenih nacija, baveći se ratnim zločinima koji su se desili tokom konflikta na Balkanu tokom 1990-ih, kasnije je utvrdio da su vojnici JNA rođeni u Bosni i Hercegovini ustvari ostali tamo sa svojom opremom i pridružili se snagama Vojske Republike Srpske (VRS)¹⁸, (vidi Izvještaj Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija od 3. decembra 1992. godine A/47/747, § 11 i presudu Međunarodnog suda (ICTY) u predmetu *Tadić*, IT-94-1-A, § 151, 15. juli 1999).

16. Međunarodni krivični sud (ICTY) takođe je zauzeo stajalište da su snage Vojske Republike Srpske (VRS) smatrane da djeluju pod kontrolom i u ime Savezne Republike Jugoslavije¹⁹ i otuda, čak i nakon 19. maja 1992. godine, oružani sukob u Bosni i Hercegovini između lokalnih Srba i centralne vlasti Bosne i Hercegovine mora da se kvalifikuje kao međunarodni oružani sukob (vidi presudu Međunarodnog krivičnog suda u predmetu *Tadić*, IT-94-1-A, §§ 146-62, od 15. jula 1999. i presudu Suda u predmetu *Čelebići*, IT-96-21-A, §§ 34-51, od 20. februara 2001). Sud je došao do sličnog zaključka kada se radi o odnosu između susjedne Hrvatske i HVO snaga (vidi presudu Međunarodnog krivičnog suda (ICTY) u predmetu *Blaškić*, IT-95-14-T, §§ 95-123, od 3. marta 2000, i presudu IT-95-14-A, §§ 167-78, od 29. jula 2004.).

17. Međunarodni sud pravde ("ICJ"), najvažniji sudski organ Ujedinjenih nacija, došao je do drugačijeg zaključka u predmetu *Primjena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju krivičnog djela genocida (Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore))*. Sud drži da, bez obzira na brojne dokaze o direktnom i indirektnom učešću snaga Vojske Jugoslavije (VJ) zajedno sa snagama Vojske Republike Srpske (VRS) u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini, djela onih koji su počinili genocid u Srebrenici ne mogu se pripisati Saveznoj Republici Jugoslaviji prema pravilima međunarodnog prava o odgovornosti države (vidi presudu od 26. februara 2007, §§ 377-415).

B. Predmetni slučaj

18. Aplikant je rođen u Srbiji 1960. godine. Živi u Nišu, Srbija.

19. Kao predavaču u vojnoj školi u Sarajevu, aplikantu je u Sarajevu dodijeljen vojni stan 1986. godine.

20. Aplikant je 9. marta 1992. god. kupio stan u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđenju JNA iz 1990. godine. Iako je 18. februara 1992. godine platio pun iznos za otkup stana (u iznosu od 379.964 jugoslovenska dinara²⁰), lokalne vlasti su odbile da ga upišu kao vlasnika (vidi tačku 12. u prethodnom tekstu).

21. Vojna škola je prebačena iz Bosne i Hercegovine u Srbiju 18. aprila 1992. (prvo u Sombor a zatim u Niš). Aplikant je 19. maja 1992. godine odlučio da napusti Bosnu i Hercegovinu i da nastavi predavanje na istoj vojnoj školi.

22. Aplikant je 17. avgusta 1998. godine podnio zahtjev za povrat stana u Sarajevu. Njegov zahtjev je odbijen 30. marta 2000. godine u skladu sa članom 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima iz 1998.

23. Nadležno ministarstvo Kantona Sarajevo je 17. jula 2000. potvrdilo odluku koju je donio prvostepeni organ 30. marta 2000. godine.

24. Aplikant je 21. maja 2001. godine podnio prijavu Domu za ljudska prava, domaćem tijelu za zaštitu ljudskih prava. Aplikant se pozvao na članove 6, 8, i 14. člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju.

25. Kantonalni sud u Sarajevu je 25. aprila 2002. godine, ispitujući zakonitost presude, poništio upravne odluke od 30. marta i 17. jula 2000. godine iz proceduralnih razloga i vratio predmet na ponovno razmatranje.

26. Komisija za povrat imovine, uspostavljena Aneksom 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma, pred kojom je aplikant vodio paralelni postupak, je 9. jula 2002. potvrdila da aplikant nije ni izbjeglo ni raseljeno lice u smislu Aneksa 7 i oglasila se nenadležnom.

27. Nadležni organi za stambena pitanja su 12. novembra 2002. godine još jednom odbile zahtjev aplikanta za povrat stana u skladu sa članom 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima iz 1998. godine.

28. Dana 12. septembra 2003. nadležno ministarstvo Kantona Sarajevo potvrdilo je odluku prvostepenog organa od 12. novembra 2002. godine .

29. Aplikant je 26. novembra 2003. godine uložio zahtjev za ispitivanje zakonitosti odluke. Kantonalni Sud u Sarajevu je 22. juna 2004. godine prekinuo postupak prema uputstvu zakonodavnog tijela Federacije Bosne i Hercegovine.

30. Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine je 28. decembra 2005. godine formalno dodijelilo sporni stan Dž.K., bivšem pripadniku snaga ARBH. Čini se, međutim, da je Dž.K. živio u tom stanu čak i prije, sve od 25. aprila 2000. godine.

31. Komisija za ljudska prava (koja je naslijedila Dom za ljudska prava) je 8. marta 2006. godine utvrdila kršenje člana 6. Konvencije zbog dužine trajanja postupka povrata stana i dodijelila aplikantu 2.100 konvertibilnih maraka²¹ za nematerijalnu štetu u vezi sa tim. Utvrdivši prekomjernu dužinu trajanja postupka povrata stana, Komisija za ljudska prava je smatrala da tužena nije uspostavila efikasan pravni lijek koji bi se mogao koristiti kao uslov za ispitivanje meritornih žalbi aplikanta. U skladu sa domaćom praksom smatrano je da, iako se ugovorom o kupoprodaji od 9. marta 1992. godine ne prenosi pravo vlasništvo nad spornim stanom na aplikanta, ugovorom su aplikantu dodijeljena vrijedna lična prava (a to je pravo na korištenje stana i da bude upisan kao vlasnik) što predstavlja "imovinu" u skladu sa značenjem člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju. Komisija za ljudska prava je dalje smatrala da je situacija koja je uzrok prijave (a to je nemogućnost aplikanta da vrati u posjed svoj stan i da ga uknjiži na svoje ime) bez sumnje dovela do kontinuiranog uplitanja u pravo na mirno uživanje "imovine". Kod procjenjivanja proporcionalnosti uplitanja, Komisija za ljudska prava je smatrala da je služenje aplikanta u snagama Vojske Jugoslavije nakon rata 1992-95 pokazalo njegovu neloyalnost Bosni i Hercegovini. Također, uzimajući u obzir nedostatak stambenih jedinica i nadoknadu na koju je aplikant imao pravo, Komisija za ljudska prava je zaključila da je uplitanje bilo opravdano. Zbog toga Komisija nije utvrdila kršenje člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju i smatrala je nepotrebnim da ispituje postojanje diskriminacije i pritužbi u vezi sa članom 8.

32. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je 30. avgusta 2006. godine ukinuo rješenje od 22. juna 2004. godine i uputio predmet Kantonalnom sudu u Sarajevu na ponovno rješavanje.

33. Kantonalni sud u Sarajevu potvrdio je 19. decembra 2006. godine upravnu odluku od 12. septembra 2003. godine.

34. Aplikant nije dobio stan u Srbiji nego prima od srbijanskih vlasti mjesečnu nadoknadu za plaćanje stana u iznosu od otprilike 100 eura. Čini se da on nije tražio naknadu u skladu sa članom 39b. Zakona o prodaji stanova iz 1997. godine (vidi tačku 37. u nastavku).

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Bosna i Hercegovina

35. Svi ugovori o kupoprodaji zaključeni u skladu sa Zakonom o stambenom obezbjeđenju u JNA iz 1990. godine proglašeni su ništavim²² 22. decembra 1995. godine. Kao što je i objašnjeno u tački 12. gore, ovo se odnosilo samo na stanove u Federaciji Bosne i Hercegovine.

36. Domaći Dom za ljudska prava je 3. novembra 1997. godine potvrdio da je ugovor o kupoprodaji vojnog stana, iako ugovorom nije preneseno pravo vlasništva na kupca, prenio na kupca dragocjena imovinska prava (to je pravo da koristi stan i da bude upisan kao vlasnik) što predstavlja "imovinu" u smislu člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju. Dakle, postojalo je kršenje tog člana i naređeno je Federaciji Bosne i Hercegovine da povрати pravnu valjanost svih ovih ugovora (odluka CH/96/3 i dr.).

37. Federacija Bosne i Hercegovine je 5. jula 1999. godine izmijenila i dopunila Zakon o prodaji stanova iz 1997²³ i Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima iz 1998. godine. Dok se svi ovi ugovori od tada smatraju pravno valjanim, dvije kategorije kupaca stanova nemaju pravo na povrat svojih stanova (vidi član 39e. Zakona o prodaji stanova

iz 1997. godine i član 3a. Zakona o prestanku primjene Zakona iz 1998. godine). Prvo, oni koji su služili u stranim oružanim snagama nakon rata 1992-95. Pošto su izuzeti oni koji su dobili status izbjeglice ili sličan status u državi izvan bivše SFRJ, ograničenje se odnosi samo na one koji su služili u snagama država nasljednica SFRJ, i, u stvarnosti, gotovo isključivo na one koji su služili u snagama Vojske Jugoslavije (VJ), na šta upućuje i tačka 15. gore. Druga kategorija su oni koji su dobili stanarsko ili slično pravo na vojni stan u državi nasljednici SFRJ. Trenutno, osobe koje spadaju u ovu kategoriju imaju samo pravo na povrat novčane sume koju su platili za svoje stanove u 1991/92. godini plus kamata po stopi koja se primjenjuje na kratkoročne pologe (vidi član 39e. Zakona o prodaji stanova iz 1997, dopunjen i izmijenjen 11. jula 2006.). Prije je nadoknada izračunavana na drugi način: vrijednost stana prvo je izračunavana po cijeni od otprilike 300 eura po kvadratnom metru, zatim se u obzir uzimala i starost stana sa oduzimanjem od 1% od njegove vrijednosti za svaku godinu starosti²⁴.

38. Dom za ljudska prava je 7. decembra 2001. godine razmatrao izmijenjene i dopunjene zakonske propise i našao da su još uvijek diskriminatorski i u suprotnosti sa članom 1. Protokola 1 uz Konvenciju. Naređeno je Federaciji Bosne i Hercegovine da upiše podnosiocima prijava kao vlasnike, bez obzira na njihovu službu u stranim oružanim snagama (odluka CH/97/60 i dr.). Bitan dio te odluke (tačka 164.) glasi:

“Potencijalno bilo bi razumno i potrebno zabraniti osobama koje su služile u stranoj vojsci da uživaju određena prava; međutim služenje u stranoj vojsci nije osnova za lišavanje osobe validnog imovinskog ugovora sklopljenog u normalnim okolnostima.”

Komisija za ljudska prava, koja je 2004. godine naslijedila Dom za ljudska prava, nastavila je isti pristup u donošenju odluka: CH/98/514 od 7. jula 2004. i CH/99/1704 od 1. novembra 2004, ali je Komisija odlučila 9. februara 2005. godine odustati od te prakse (odluka CH/98/874 i dr.). Odluke su ocijenile da su oni koji su služili u stranim oružanim snagama nakon rata 1992-95 nelojalni Bosni i Hercegovini i Komisija je potvrdila da je stoga pravično oduzeti im pravo iz njihovih ugovora o kupoprodaji. Isti pristup nakon toga je primijenjen i na brojne slučajeve koji su se pojavili kasnije.

39. Komisija za ljudska prava je 27. juna 2007. godine potvrdila u sličnom predmetu (koji se, također, tiče kupovine društvenog stana prije rata 1992-95. ali nije došlo do upisa prava vlasništva) da je pravno valjan ugovor o kupoprodaji, iako sam po sebi na kupca nije prenio pravni naslov, prenio je na kupca dragocjena vlasnička prava (prije svega pravo da bude upisan kao vlasnik) što predstavlja “imovinu” iz člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju (vidi odluku CH/03/13106 i CH/103/13402 od 27. juna 2007).

40. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je 9. jula 2009. godine potvrdio da se ugovor o zakupu na određeno vrijeme nad vojnim stanom u Srbiji ne može smatrati ekvivalentnim stanarskom pravu u svrhu zakonskog propisa o povratu stana.

B. Srbija

41. Od 2. avgusta 1992. godine nije više moguće steći stanarsko pravo u Srbiji (vidi član 30. stav 1. Zakona o stanovanju iz 1992²⁵). Od tog datuma pa do 14. decembra 2004. godine pripadnici oružanih snaga mogli su steći stanarsko pravo na vojni stan na neograničeno vrijeme. Od 14. decembra 2004. oni imaju pravo na sticanje stanarskog prava samo na ograničeni vremenski period²⁶.

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI

A. Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (“Dejtonski mirovni sporazum”)

42. Dejtonski mirovni sporazum je parafiran u vojnoj bazi u blizini Dejtona, Sjedinjene Američke Države, 21. novembra 1995. godine. Stupio je na snagu 14. decembra 1995. godine kada je i potpisan u Parizu, Francuska. Dejtonskim mirovnim sporazumom je završen rat 1992-95. u Bosni i Hercegovini.

Relevantan dio Aneksa 4 (Ustav Bosne i Hercegovine) glasi:

Član II § 5

“Sve izbjeglice i raseljene osobe imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove. Oni imaju pravo, u skladu sa Aneksom 7 Opšteg okvirnog sporazuma, da im se vrati imovina koje su bili lišeni tokom neprijateljstva od 1991. godine i da im se da nadoknada za svu takvu imovinu, koja im se ne može vratiti. Sve obaveze ili izjave vezane za takvu imovinu a koje su date pod prisilom, ništavne su.”

Odgovarajući dio Aneksa 7 (Sporazum o izbjeglicama i raseljenim osobama) kaže:

Član I § 1

“Sve izbjeglice i raseljene osobe imaju pravo slobodno se vratiti u svoje domove. Imaju pravo na vraćanje imovine koje su lišeni u toku neprijateljstva od 1991. godine i na naknadu imovine koja se ne može vratiti. Što raniji povratak izbjeglica i raseljenih osoba važan je cilj rješavanja sukoba u Bosni i Hercegovini. Strane potvrđuju da će prihvatiti povratak osoba koje su napustile njihovu teritoriju, uključujući i one koje su dobile privremenu zaštitu trećih zemalja.”

Član VI

“Sve izbjeglice i raseljene osobe koje su se vratile a optužene su za krivično djelo, osim za ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su definisana u Statutu Međunarodnog suda za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije nakon 01. januara 1991. godine ili za krivično djelo koje nije povezano s ratnim sukobom, biće amnestirani nakon povratka. Ni u kom slučaju optužbe za krivična djela ne mogu biti podignute zbog političkih ili drugih neodgovarajućih razloga ili radi sprečavanja primjene amnestije.”

B. Ugovor o pitanjima sukcesije

43. Ugovor o pitanjima sukcesije proizvod je gotovo desetogodišnjih pregovora vođenih u prekidima i pod pokroviteljstvom Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju i Visokog predstavnika (imenovan u skladu sa Aneksom 10 Dejtonskog mirovnog sporazuma). Sporazum je stupio na snagu 2. juna 2004. godine a potpisale su ga Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija (naslijedila je Srbija 2006. godine), “Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija” i Slovenija. Odredba koja se tiče stanarskog prava glasi:

Član 6 Aneksa G

“Domaće zakonodavstvo svake države nasljednice u vezi stanarskog prava primjenjivat će se podjednako na osobe koje su bile državljani SFRJ i koje su imale to pravo, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinsko stanje, rođenje ili drugi položaj.”

C. Principi Ujedinjenih Nacija o stambenom zbrinjavanju i povratu imovine raseljenim i izbjeglim licima (“Pinheiro principi”)

44. Bitni principi, koje je usvojila Pod-komisija Ujedinjenih nacija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava u 2005. godini (E/CN.4/Sub.2/2005/17), su sljedeći:

1 Princip (Obim i primjena)

“1.1 Principi o stambenom zbrinjavanju i povratu imovine izbjeglicama i raseljenim licima koji su ovdje jasno izraženi namijenjeni su kao sredstvo pomoći svim bitnim sudionicima, domaćim i međunarodnim, kod bavljenja pravnim i tehničkim pitanjima u vezi sa povratom stambenog prostora, povratu zemlje i imovine u situacijama gdje je raseljavanje dovelo do toga da su osobe samovoljno ili nezakonito ostale bez svojih bivših domova, zemlje, imovine ili mjesta gdje su navikli da žive.

1.2 Principi povrata stambenog prostora i povrata imovine izbjeglicama i raseljenim licima podjednako se primjenjuju na sve izbjeglice, interno raseljena lica i druga raseljena lica u sličnoj situaciji, koja su izbjegla preko državne granice ali koja ne ispunjavaju uslove iz pravne definicije izbjeglice (u daljem tekstu ‘izbjeglice i raseljena lica’) kojima su samovoljno ili nezakonito oduzeti njihovi prijašnji domovi, zemlja, imovina ili mjesta gdje su naučili da žive, bez obzira na prirodu ili okolnosti koje su dovele do raseljavanja.”

2 Princip (Pravo na povrat stambenog prostora i povrat imovine)

“2.1 Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo na povrat stambenog prostora, zemlje i/ili imovine koja im je samovoljno ili nezakonito oduzeta ili da dobiju nadoknadu za svaki stambeni prostor, zemlju i/ili imovinu koju je faktički nemoguće vratiti kako je utvrdio samostalni, nepristrasan sud.

2.2 Države će na dokaziv način staviti prioritet na povrat kao poželjan pravni lijek za raseljenost i kao ključni elemenat retroaktivne pravde. Pravo na povrat postoji kao posebno pravo i nije u suprotnosti ni sa stvarnim povratkom ili nepovratkom izbjeglica ili raseljenih lica koja imaju pravo na povrat stambenog prostora, zemlje i imovine.

7 Princip (Pravo na neometano uživanje imovne)

“7.1 Svako lice ima pravo na neometano uživanje njegove ili njene imovine.

7.2 Države će podrediti korištenje i uživanje imovine samo u javnom interesu i u skladu sa uslovima predviđenim zakonom i opštim principima međunarodnog prava. Kad god je to moguće, ‘interes društva’ treba da se tumači kao ograničavajući tako da znači samo kao privremeno ili ograničeno miješanje u pravo na mirno uživanje imovine.”

16 Princip (Prava zakupaca i drugih nevlasnika)

“16.1 Države trebaju osigurati da prava zakupaca, nosilaca stanarskog prava i drugih legitimnih stanara ili korisnika stambenog prostora, zemlje i imovine budu priznata unutar programa povrata. U najvećoj mogućoj mjeri države trebaju osigurati da se ovim osobama omogući povratak, ponovno raspolaganje i korištenje njihovog stambenog prostora, zemlje i imovine na sličan način kao i kod onih koji imaju formalna prava vlasništva.”

21 Princip (Nadoknada)

“21.1 Sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo na potpunu i безусловnu nadoknadu što je sastavni dio komponente procesa povrata. Nadoknada može biti novčana ili u naturi. Države će, kako bi ispoštovale princip retroaktivne pravde, osigurati da se lijek nadoknade koristi samo kada lijek povrata stvarno nije izvodljiv ili kada oštećena strana dobrovoljno i uz puno saznanje prihvati nadoknadu, ili kada uslovi dogovorenog sporazumnog rješenja uključuju kombinovanje povrata i nadoknade.

21.2 Države trebaju osigurati, kao pravilo, da se povrat smatra stvarno nemogućim samo u izuzetnim uslovima, to jest kada je stambeni prostor, zemlja i/ili imovina razrušena ili kada više ne postoji, kako je utvrdio samostalni, nepristrasni sud. Čak i u takvim okolnostima, nosilac prava na stambeni prostor, zemlju i/ili imovinu treba da ima na raspolaganju i opciju da se imovina popravi ili ponovo izgradi kad god je to moguće. U nekim situacijama, kombinacija nadoknade i povrata može da bude lijek koji najbolje odgovara i najbolji je vid retroaktivne pravde.”

D. Rezolucija 1708 (2010) Parlamentarne Skupštine Vijeća Evrope od 28. januara 2010. o rješavanju pitanja imovine izbjeglica i raseljenih lica

45. Bitni dijelovi rezolucije su sljedeći:

“..."

9. U svjetlu gore navedenog, Skupština poziva države članice da riješe post-konfliktna pitanja koja se odnose na pravo na stambeni prostor, zemlju i imovinu izbjeglica i interno raseljenih lica, uzimajući u obzir Pinheiro Principe, bitne instrumente Vijeća Evrope i Preporuku Rec(2006)6 Komiteta ministara.

10. Imajući na umu ove bitne međunarodne standarde i iskustvo u vezi sa programima povrata imovine i nadoknade koji su preduzimani u Evropi do sada, države članice se pozivaju da:

...

10.4. osiguraju da prethodna stanarska i vlasnička prava u vezi sa javnim i društvenim smještajem i drugi slični oblici vlasništva stana koji su postojali u bivšim komunističkim sistemima budu prepoznati i zaštićeni domovi u smislu člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima i kao imovina u smislu člana 1. Protokola 1 uz Konvenciju;

10.5. osiguraju da se odsutnost nosilaca stanarskog i vlasničkog prava iz njihovih stambenih objekata koji su silom natjerani da napuste svoje domove smatra opravdanim dok se ne stvore uslovi koji omogućavaju dobrovoljan povratak u sigurno i dostojanstveno okruženje;

...”

ZAKON

I. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 1. PROTOKOLA br. 1 UZ KONVENCIJU

46. Aplikant se žalio zbog nemogućnosti da vrati u posjed svoj prijeratni stan u Sarajevu i da bude upisan kao vlasnik, iako je imao pravno valjan kupoprodajni ugovor. On se poziva na član 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, koji glasi:

“Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi nadzirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih doprinosa ili kazni.”

A. Dopustivost

47. Tužena strana je tvrdila da je zakonski propis kojim je sporni kupoprodajni ugovor proglašen ništavim donesen prije nego što je Bosna i Hercegovina ratificirala Protokol br. 1 i pozvala Sud da proglasi aplikaciju nedopustivom *ratione temporis* u tom dijelu (pozvala se na predmet *Blečić v. Hrvatska* [GC], br. 59532/00, ECHR 2006-III). Pošto su zakonske odredbe o kojem je riječ naknadno stavljene van snage, tužena strana je naglasila da aplikant nije ispunio zakonske uvjete bitne za povrat vojnih stanova i upis vlasništva. Pošto članom 1. Protokola br. 1 nije zagantirano pravo na sticanje imovine, tužena strana je zaključila da aplikant nije imao “imovinu” u smislu tog člana (pozvali su se na *Kopecký v. Slovakia* [GC], br. 44912/98, ECHR 2004-IX i drugi izvori citirani u tom predmetu).

48. Aplikant i treća strana su osporili taj argument. Pozvali su Sud da slijedi svoju praksu o ovom pitanju i proglasi aplikaciju dopustivom.

49. Sud naglašava da koncept “imovina” ima autonomno značenje koje je neovisno od formalne klasifikacije u domaćem zakonodavstvu i da pitanje koje treba ispitati jeste da li su okolnosti slučaja, uzimajući ih u cjelini, prenijele na aplikanta pravo vlasništva kao poseban

interes zaštićen članom 1. Protokola br. 1 (vidi *Former King of Greece and Others v. Greece* [GC], no. 25701/94, § 60, ECHR 2000-XII).

50. Iako se slaže sa tuženom da je nadležan *ratione temporis* da ispita samo period nakon ratifikacije Protokola br. 1 od strane Bosne i Hercegovine, Sud zapaža da su zakonske odredbe usvojene prije ratifikacije, koji su proglasili pobijani ugovor o kupoprodaji ništavim u međuvremenu stavljene van snage. Predmetni ugovor sada se smatra pravno valjanim prema domaćem zakonodavstvu (vidi tačku 37. gore).

Nadalje, domaće vlasti su dosljedno isticale da ugovor o kupoprodaji vojnog ili nekog drugog društvenog stana, iako ne prenosi na kupca pravo vlasništvo, prenosi na kupca pravo na posjed stana i pravo da bude upisan kao vlasnik, te samim tim predstavlja "imovinu" u smislu člana 1. Protokola br. 1 (vidi tačke 36, 38. i 39. gore). Domaća Komisija za ljudska prava zauzela je isto stanovište u ovom slučaju (vidi tačku 31. gore). Zakonski uvjeti u pogledu povrata vojnih stanova i upisa prava vlasništva, na šta se poziva tužena strana, uvijek su smatrani od strane domaćih vlasti kao ograničenje postojećeg prava na imovinu, a ne uvjetima prema kojima se stiče pravo na imovinu (usporediti *Kopecký*, citiran gore). Pošto se čini da je stav domaćih vlasti u skladu sa međunarodnim standardima (vidi primjerice Pinheiro Princip 16, citiran u tački 44. gore, i Rezoluciju 1708 (2010) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, § 10.4, citirana u tački 45. gore), Sud ne vidi nikakav razlog da odstupi od toga (vidi, analogno, *Veselinski v. "Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija"*, br. 45658/99, od 24.02.2005., u vezi sa ugovorom o kupoprodaji vojnog stana koji je zaključen prije raspada SFRJ, i *Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfi v. Turkey*, nos. 37639/03, 37655/03, 26736/04 i 42670/04, § 50, od 3. marta 2009, u vezi sa odbijanjem da se grčka pravoslavna crkva upiše kao vlasnik imovine).

51. Prigovor o prihvatljivosti koji je tužena strana isticala je u skladu s tim odbačen. Pošto aplikacija nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. Konvencije, niti nedopustiva po bilo kom osnovu, Sud proglašava prijavu dopustivom i, u skladu sa odlukom da primijeni član 29. stav 3. Konvencije (vidi tačku 4. gore), odmah će ispitivati njen meritum.

B. Meritum

52. Aplikant je izjavio da su on i njegova porodica napustili Sarajevo jer su se bojali za svoju sigurnost. U to vrijeme, on je odlučio da zadrži mjesto predavača u vojnoj školi, koja je u međuvremenu premještena u Srbiju, jer navodno nije imao drugih opcija. Što se tiče merituma ovog predmeta, aplikant je naveo da su sporne mjere očigledno bile bez razumnog osnova (pozvao se na predmet *James i ostali v. Velike Britanije*, 21. februar 1986. godine, § 46, serija A br. 98). Smatrao je da je njegova kategorizacija kao „nelojalnog građanina“ i kategorizacija sadašnjeg stanara u njegovom stanu kao „uglednog građanina“ potpuno proizvoljna. Nadalje, tvrdio je da sporne mjere nisu konzistentno primjenjivane i naveo je određeni broj pojedinaca koji su, iako u sličnoj situaciji, vratili u posjed svoje vojne stanove (kao što su M.N., M.Z., O.K., M.B., M.S. i Z.K.). Međutim, svoje navode je potkrijepio samo u slučajevima M.N. i O.K. tako što je dostavio zvanični dokument koji potvrđuje da su oni ostali zaposleni u vojnim snagama Federalne Republike Jugoslavije do 31. maja 2001. godine, odnosno do 31. marta 2005. godine.

53. Tužena strana osporila je činjenice u dijelu u kojem je aplikant istakao da je napustio Bosnu i Hercegovinu zbog straha za svoju sigurnost i navela da je on u stvari napustio Bosnu i Hercegovinu u kontekstu formalnog povlačenja JNA (vidi tačku 15. gore). Zbog toga, on se po njihovom mišljenju ne može smatrati ni izbjeglicom niti raseljenim licem. Pod pretpostavkom da je aplikant posjedovao „imovinu“ u smislu člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, tužena strana smatra da su sporne mjere bile opravdane, s obzirom na naročito mali stambeni kapacitet i hitnu potrebu za smještajem bivših pripadnika snaga ARBH i njihovih porodica po završetku rata koji je trajao od 1992-95. godine. Tužena strana dalje navodi da je aplikant ispunio zakonom propisane uslove za dodjelu stanarskog prava na vojnom stanu u Srbiji, te da

ima pravo na nadoknadu za svoj vojni stan u Bosni i Hercegovini (procijenili su iznos od približno 10.750 eura). Zbog toga on, kako je navedeno, ne treba da snosi prekomjeran teret (tužena strana pozvala se na predmet *Jahn i ostali v. Njemačke* [GC], nos. 46720/99, 72203/01 i 72552/01, § 117, ECHR 2005-VI, u kojem je Sud utvrdio da nepostojanje bilo kakve nadoknade nije ugrozilo „pravičnu ravnotežu“ koja se mora postići između zaštite imovine i zahtjeva općeg interesa). Kao potporu tom stavu, tužena strana se, također, pozvala na domaću praksu u kojoj je utvrđeno da aplikant i ostale osobe koje su služile u stranim oružanim snagama poslije rata koji je trajao od 1992-95. godine nisu lojalni Bosni i Hercegovini (odluka CH/98/874 i dr. Komisija za ljudska prava od 9. februara 2005., navedeno u tački 38. gore i niz predmeta koji su uslijedili, kao i odluka U 83/03 Ustavnog suda Bosne i Hercegovine od 22. septembra 2004. godine).

54. Vlada treće strane objasnila je da je aplikant zaista ispunio zakonom propisane uvjete za dodjelu stanarskog prava na vojnom stanu u Srbiji (te da se stoga pojavio na spisku lica kojima će biti dodijeljen stan, na što se pozivala i tužena strana), ali da mu stan još nije dodijeljen. Aplikant, umjesto toga, dobija nadoknadu za stanarinu u mjesečnom iznosu od oko 100 eura. Nadalje, tvrdili su da članovi srbijanskih oružanih snaga ne mogu više steći stanarsko pravo ili pravo korištenja na neodređeno vrijeme (vidi tačku 41. gore), već samo pravo korištenja na određeno vrijeme, koje ne treba poistovjećivati sa nekadašnjim stanarskim pravom. Što se tiče merituma predmeta, Vlada treće strane smatra da aplikanta treba smatrati vlasnikom stana u Sarajevu (bez obzira što njegovo pravo nije uknjiženo) i da su sporne mjere *de facto* dovele do eksproprijacije što je u suprotnosti sa članom 1. Protokola br. 1 (pozvali su se između ostalog na *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, 23. septembar 1982. godine, § 63, Seria A br. 52; *Papamichalopoulos i ostali protiv Grčke*, 24. juni 1993. godine, § 45, Seria A br. 260-B; i *Matos e Silva, Lda. i ostali protiv Portugala*, 16. septembar 1996. § 92, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996-IV*).

1. Priroda ometanja

55. Kao što je Sud već naveo u više navrata, član 1. Protokola br. 1 sadrži tri zasebna pravila: prvo pravilo, navedeno u prvoj rečenici prvog stava, je generalne prirode i izražava princip neometanog uživanja imovine; drugo pravilo, koje je sadržano u drugoj rečenici prvog stava, odnosi se na lišavanje imovine i povezuje ga sa određenim uslovima; treće pravilo, navedeno u drugom stavu, priznaje da ugovorne strane imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korištenje imovine u skladu sa javnim interesima. Drugo i treće pravilo odnose se na posebne slučajeve ometanja prava na neometano uživanje imovine i zbog toga ih treba tumačiti u svjetlu općeg principa izraženog u prvom pravilu (vidi, između ostalih, *Iatridis protiv Grčke* [GC], br. 31107/96, § 55, ECHR 1999-II).

56. Složenost pravne situacije u predmetnom slučaju sprječava njegovu klasifikaciju u određenu kategoriju: s jedne strane, osporavani ugovor o kupoprodaji smatra se pravno valjanim, a s druge strane, aplikantu je onemogućeno da vrati stan u posjed i da se uknjiži kao vlasnik stana (vidi tačka 37. gore). Dok ovakva situacija podsjeća na *de facto* ekproprijaciju (*Papamichalopoulos i ostali*, gore naveden), Sud ne smatra za potrebno da presudi da li se u ovom slučaju primjenjuje druga rečenica iz prvog stava člana 1. Kao što je gore navedeno, situacija propisana u drugoj rečenici prvog stava člana 1. samo je jedan slučaj ometanja prava na neometano uživanje imovine kako je garantovano općim pravilom navedenim u prvoj rečenici. Sud stoga smatra da treba ispitati spornu situaciju u svjetlu općeg pravila (*Beyeler v. Italije* [GC], no. 33202/96, § 106, ECHR 2000-I). Također, treba istaći da je sporna situacija nastupila 5. jula 1999. godine (vidi tačku 37. gore). S obzirom da se nastavlja i danas, kontinuirane je prirode.

2. Cilj ometanja

57. Svako ometanje u uživanju prava iz Konvencije mora, kao što se može zaključiti iz člana 18. Konvencije, slijediti legitiman cilj. Princip „pravične ravnoteže“ koji je sadržan u

članu 1. Protokola br. 1 pretpostavlja postojanje općeg interesa zajednice. Štaviše, treba ponoviti da različita pravila sadržana u članu 1. nisu zasebna u smislu da su međusobno nepovezana (vidi tačku 55. gore). Jedna od posljedica ovoga je da su postojanje „javnog interesa“ koje se traži u drugoj rečenici ili „općeg interes“ koji se pominje u drugom stavu, u stvari nužne posljedice principa postavljenog u prvoj rečenici, tako da ometanje ostvarivanja prava mirnog uživanja imovine u smislu prve rečenice člana 1. Protokola br. 1 mora također slijediti cilj koji je u javnom interesu.

58. Sud se slaže sa aplikantom da lišavanje imovine izvršeno samo iz razloga da se pruži privatna korist pojedincu ne može biti „od javnog interesa“. S obzirom na navedeno, obavezni prenos imovine sa jednog pojedinca na drugog, može, u zavisnosti od okolnosti, predstavljati pravovaljano sredstvo za promovisanje javnog interesa (vidi *James i ostali*, gore navedeno, § 40). U tom smislu, oduzimanje imovine izvršeno pri provođenju zakonskih socijalnih, ekonomskih i drugih politika može biti „u javnom interesu“, čak i ako zajednica nema neposredne koristi niti uživa oduzetu imovinu (ibid., § 45). U predmetnom slučaju, Sud je spreman da prihvati da su sporne mjere bile usmjerene ka unapređenju socijalne pravde, kao što je tvrdila tužena strana, i da stoga slijede opravdani cilj.

3. Da li je postignuta pravična ravnoteža

59. Ometanje mirnog uživanja imovine mora uspostaviti pravičnu ravnotežu između zaštite imovine i zahtjeva od javnog interesa (vidi, između ostalog, *Sporrong i Lönnroth*, gore navedeno, § 69). Iako je tačno da države uživaju široko polje procjene kada odlučuju o ovim pitanjima (vidi *Immobiliare Saffi v. Italije* [GC], br. 22774/93, § 49, ECHR 1999-V; *Radanović v. Hrvatske*, br. 9056/02, § 49, 21. decembar 2006. godine; i *J.A. Pye (Oxford) Ltd i J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. Velike Britanije* [GC], br. 44302/02, § 75, ECHR 2007-X), Sud ipak smatra da u predmetnom slučaju nije postignuta pravična ravnoteža iz slijedećih razloga.

60. Kao prvo, Sud je svjestan činjenice da je Sarajevo, gdje se nalazi većina vojnih stanova, bilo izloženo blokadama, svakodnevnom granatiranju i snajperistima tokom rata (vidi presude ICTY u predmetu *Galić*, IT-98-29-T, 5. decembar 2003. godine, i IT-98-29-A, 30. novembar 2006. godine, kao i presude ICTY u predmetu *Dragomir Milošević*, IT-98-29/1-T, 12. decembar 2007. godine, i IT-98-29/1-A, 12. novembar 2009. godine). Postoji takođe dosta dokaza o direktnom ili indirektnom učešću snaga VJ u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini (vidi stavove 15-17. gore). Ovo objašnjava jako lokalno protivljenje povratku lica koja su služili u snagama VJ njihovim predratnim domovima (vidi tačku 10. gore), ali ga ne opravdava. U tom smislu, Sud primjećuje da nema indikacija da je aplikant, kao pripadnik snaga VJ, učestvovao u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini, niti u bilo kakvim ratnim zločinima. On je tretiran drugačije isključivo zbog toga što je služio u snagama VJ. Poznato je da je prioroda nedavnog rata u Bosni i Hercegovini takva da je služenje u određenim oružanim snagama u velikoj mjeri odražavalo etničku pripadnost. Snage ARBH, lojalne centralnim vlastima Bosne i Hercegovine, uprkos nekim očekivanjima, uglavnom su činili Bošnjaci²⁷. Isto važi i za HVO (uglavnom Hrvati) i snage VRS (uglavnom Srbi). Slični modeli primijećeni su i u susjednim državama. U skladu s tim, sporne mjere, iako naizgled nepristrasne, imale su za rezultat različito postupanje sa ljudima na osnovu njihovog etničkog porijekla. Sud je u sličnim situacijama utvrdio, kao stvar principa, da se nikakva razlika u postupanju isključivo ili presudno na osnovu etničkog porijekla ne može objektivno opravdati u savremenom demokratskom društvu (vidi *Sejdić i Finci v. Bosne i Hercegovine* [GC], no. 27996/06 i 34836/06, § 44, 22. decembar 2009. godine; *D.H. i ostali v. Češke Republike* [GC], br. 57325/00, § 176, ECHR 2007-XII; i *Timishev v. Rusije*, nos. 55762/00 i 55974/00, § 58, ECHR 2005-XII).

61. Drugo, Vlada smatra da su sporne mjere opravdane usljed nedovoljnih smještajnih kapaciteta i hitne potrebe da se smjeste nezbrinuti pripadnici snaga ARBH i njihove porodice nakon okončanja rata koji je trajao od 1992-95. godine. Međutim, propustila je da pruži dokaze da se oslobođeni stambeni prostor u stvari koristi za smještaj osoba koje zaslužuju zaštitu. Ni statistički podaci koje je dostavila tužena strana u kontekstu ovog predmeta niti oni na koje

se poziva Ustavni sud Bosne i Hercegovine u svojoj odluci U 83/03 od 22. septembra 2004. godine, tačka 21, nisu od koristi. Oni su jednostavno potvrdili da je većina vojnih stanova dodijeljena ratnim veteranima, ratnim invalidima i porodicama poginulih pripadnika snaga ARBH, pri čemu se ne navodi njihova stambena situacija niti primanja. Štaviše, prema pouzdanim izvještajima (navedenim u tački 10. gore), veliki broj visoko rangiranih vojnih lica, čije je stambeno pitanje ranije riješeno, dobijali su vojne stanove.

62. Treće, što se tiče mogućnosti aplikanta da stekne pravo korištenja stana u Srbiji, konstatovano je da njemu stan nije ni dodijeljen. Pored toga, on može steći samo pravo korištenja na određeno vrijeme (vidi tačku 41. gore) koje Vrhovni sud Federacije BiH ne izjednačava sa stanarskim pravom u smislu relevantnog stambenog zakonodavstva (vidi tačku 40. gore).

63. Četvrto, Sud nije previdio činjenicu da Zakon o prodaji stanova iz 1997. godine predviđa nadoknadu (vidi tačku 37. gore). Tužena strana procijenila je da aplikant treba primiti oko 10.750 EUR, s tim da su svoju procjenu zasnovali na kriterijima koji više nisu na snazi. Od 11. jula 2006. godine aplikantu je omogućeno da ostvari pravo samo na povrat iznosa koji je stvarno platio za stan, plus kamata (što iznosi manje od 3.500 eura). Sud se slaže sa tuženom stranom da član 1. Protokola br. 1 ne garantuje pravo na punu nadoknadu u svim okolnostima, ali ni jedan od gore navedenih iznosa realno ne odgovara tržišnoj vrijednosti spornog stana (vidi *James i ostali*, gore navedeno, § 54; *Pincová i Pinc v. Češke Republike*, br. 36548/97, § 53, ECHR 2002-VIII; i *Scordino v. Italije (br. 1)* [GC], br. 36813/97, §§ 95-97, ECHR 2006-V). Iako je tačno da se čak i potpuno odsustvo nadoknade može smatrati opravdanim prema članu 1. Protokola br. 1 u izuzetnim okolnostima, Sud ne smatra da su okolnosti u ovom predmetu takve prirode (suprotno od *Jahn i ostali*, gore navedeno, § 117, u vezi sa zemljištem stečenim prema zemljišnoj reformi koja je provedena nakon 1945. godine u Sovjetskoj Okupiranoj Zoni Njemačke, i nastavljena je poslije 1949. godine u DDR).

64. I na kraju, Sud primjećuje da, strogo govoreći, aplikant nije ni izbjeglica (jer ima srbijsko državljanstvo) niti interno raseljeno lice (jer je napustio teritoriju Bosne i Hercegovine). Iako je tačno da se međunarodni principi o povratu stanova i imovine izbjeglica i raseljenih lica jednako primjenjuju na „ostala raseljena lica u sličnoj situaciji koja su prešla državnu granicu, ali koja možda ne podliježu pravnoj definiciji izbjeglice” (vidi Pinheiro princip 1.2, citiran u tački 44. gore), nije sigurno da li se može smatrati da je aplikant „napustio“ Sarajevo u smislu te odredbe (vidi tačke 52-53. gore). U svakom slučaju, Sud ne smatra potrebnim da odgovori na ovo pitanje, jer su razlozi navedeni u tačkama 60-63. gore dovoljni da se ustanovi kršenje člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 6. KONVENCIJE

65. Aplikant je podnio žalbu prema članu 6. Konvencije u vezi sa ishodom postupka o povratu stana u posjed. Član 6. u relevantnom dijelu, glasi:

“Tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama..., svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ustanovljenim na osnovu zakona.”

Sud smatra da je ova žalba u suštini četverostepene prirode: ne postoje naznake u predmetnom spisu da su domaće vlasti bile pristrasne niti da su postupci inače bili nepravični i proizvoljni. Zbog toga je ova žalba očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3. Konvencije i mora biti odbijena u skladu sa članom 35. stav 4. Konvencije.

III. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 8. KONVENCIJE

66. Aplikant se žalio prema članu 8. Konvencije da je sporna situacija dovela i do neopravdanog miješanja u njegovo pravo na poštovanje doma. Član 8. propisuje:

1. “Svako ima pravo na poštivanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi spriječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

Međutim, u predmetnom spisu ne postoje naznake da aplikant planira da se ponovo nastani u Sarajevu. I zaista, u postupku pred Sudom, aplikant je pristao na nadoknadu umjesto povrata stana (vidi tačku 70. gore). Prema tome, Sud ne nalazi da su činjenice navedene u predmetnom slučaju takve da ukazuju na ometanje prava aplikanta na poštovanje njegovog doma (uporediti *Demopoulos i ostali v. Turske* (dec.) [GC], no. 46113/99 i dr., 1. mart 2010., i suprotno *Gillow v. Velike Britanije*, 24. novembar 1986., § 46, Seria A no. 109). Slijedi zaključak da je ovaj dio aplikacije očigledno neosnovan i mora biti odbijen u skladu sa članom 35. stav 3. i 4. Konvencije.

IV. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 13. KONVENCIJE

67. Aplikant se, također, žalio da nije imao na raspolaganju djelotvoran domaći pravni lijek za svoje žalbe, što predstavlja kršenje člana 13. Konvencije. Član 13. propisuje:

“Svako kome su povrijeđena prava i slobode predviđeni u Konvenciji ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.”

Sud navodi da je postojala otvorena mogućnost za aplikanta da vodi domaće postupke pred nadležnim organima, što je i učinio. Sama činjenica da je na kraju izgubio ne čini domaći sistem nedjelotvornim. Zbog toga je ovaj dio žalbe očigledno neosnovan i mora biti odbijen u skladu sa članom 35. stav 3. i 4. Konvencije.

V. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 14. KONVENCIJE POSMATRANO U VEZI SA ČLANOM 1. PROTOKOLA BR. 1

68. I kao posljednje, aplikant je naveo kršenje člana 14. Konvencije u vezi sa članom 1. Protokola br. 1 oslanjajući se najviše na razloge koji potkrepljuju njegovu žalbu samo u odnosu na drugu odredbu kada se razmatra samostalno. Član 14. propisuje:

“Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.”

S obzirom da su ovi argumenti već uzeti u obzir prilikom ispitivanja žalbe prema članu 1. Protokola br. 1, Sud izjavljuje da je žalba prema članu 14. dopustiva, ali smatra da nije potrebno ispitivati ovo pitanje u skladu sa ove dvije odredbe uzete zajedno (*Kjartan Ásmundsson v. Islanda*, no. 60669/00, § 47, ECHR 2004-IX).

VI. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

69. Član 41. Konvencije predviđa:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.”

A. Odšteta

70. Kao glavni zahtjev, aplikant je tražio povrat stana i uknjižbu prava vlasništva, zajedno sa naknadom za izgubljenju zaradu (170 eura mjesečno od 17. avgusta 1998. godine do rješavanja ovog predmeta) i naknadu za nematerijalnu štetu (10.000 eura). U slučaju da mu se ne vrati stan i ne uknjiži pravo vlasništvo, također je tražio iznos koji odgovara sadašnjoj vrijednosti stana, a koju je on procijenio na 108.810 eura (što je 1.800 eura po kvadratnom metru).

71. Vlada je smatrala da su traženi iznosi previsoki. Dodali su da je aplikant već primio naknadu u postupku pred Komisijom za ljudska prava (vidi tačku 31. gore), te da je imao pravo na naknadu u skladu sa zakonom o prodaji stanova (vidi tačku 37. gore).

72. U skladu sa utvrđenom sudskom praksom Suda, presuda u kojoj utvrdi kršenje nalaže tuženoj strani pravnu obavezu da prestane sa kršenjem i da popravi nastale posljedice na način da uspostavi stanje koje je približno moguće onom prije kršenja (vidi *Iatridis protiv Grčke* (pravična naknada) [GC], br. 31107/96, § 32, ECHR 2000-XI). S obzirom da se aplikant izričito složio da dobije naknadu u zamjenu za povrat stana (vidi tačku 70. gore), Sud smatra da mu Vlada treba isplatiti sumu u iznosu sadašnje vrijednosti spornog stana (poređenje *Dempoulos i ostali*, gore naveden). Primijećeno je da se strane nisu slagale oko iznosa te naknade. Uzevši u obzir raspoložive informacije o cijenama imovine na sarajevskom tržištu nekretnina (vidi, po analogiji, *Brumărescu*, naveden gore, § 24), Sud procjenjuje da je sadašnja tržišna vrijednost stana 60.000 eura. Prema tome, Sud aplikantu dodjeljuje naknadu od 60.000 eura, plus sve moguće troškove poreza. Sud se slaže sa Vladom da od ove sume po pravilu treba oduzeti naknadu isplaćenu u skladu sa zakonodavstvom u vezi sa povratom, ali u ovom predmetu takva naknada nije ni isplaćena.

73. Što se tiče naknade u smislu gubitka zarade, Sud ističe da je jedino nadležan da ispita *ratione temporis* period od ratifikacije Protokola br. 1 od strane Bosne i Hercegovine (a to je od 12. jula 2002. godine). S obzirom da aplikant prima naknadu za stanarinu od srbijanskih vlasti u mjesečnom iznosu od oko 100 eura (koju inače ne bi primao da je vratio stan u Sarajevu), te u odsustvu dokaza da je zaista mogao primati 170 eura mjesečno za iznajmljivanje stana u Sarajevu, Sud odbija ovaj zahtjev.

74. I na kraju, jasno je da je aplikant pretrpio i određenu nematerijalnu štetu koja proizilazi iz kršenja Konvencije koje je ustanovljeno u ovom slučaju, za koju treba dobiti naknadu. Vršeci pravičnu procjenu, kako nalaže član 41. Konvencije, Sud dosuđuje aplikantu 5.000 eura u tom smislu, plus sve moguće troškove poreza. Naknadu, koja je aplikantu plaćena u skladu sa odlukom Komisije za ljudska prava (vidi tačku 31. gore), ne treba oduzimati jer je dodijeljena po drugom osnovu (neprimjerena dužina trajanje postupka povrata stana).

B. Izdaci i troškovi

75. Aplikantu je isplaćen iznos na ime pravne pomoći od 850 eura za troškove i izdatke kojima je bio izložen pred ovim Sudom. Pored toga, tražio je naknadu za troškove i izdatke nastale u postupku pred domaćim tijelima u iznosu od 500 eura, ali je podnio dokaze koji pokazuju da je stvarno imao samo dio od navedenog iznosa troškova (oko 200 eura).

76. Vlada je navela da je njegov zahtjev neosnovan.

77. U skladu sa praksom Suda, aplikant ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo ukoliko su isti stvarno postojali i bili opravdani u tom iznosu. U predmetnom slučaju, uzevši u obzir priložena dokumenta i gore navedene kriterije, Sud smatra razumnim da se aplikantu dosudi iznos od 200 eura, plus svi mogući troškovi poreza.

C. Zatezna kamata

78. Sud smatra da je primjereno da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uz dodatak od tri procentna boda.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* da su žalbe po članu 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju uzete zasebno i u vezi sa članom 14. Konvencije dopustive, dok je ostatak aplikacije nedopustiv;
2. *Utvrdjuje* da je došlo do kršenja člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju;
3. *Utvrdjuje* da nema potrebe da se ispituje žalba po članu 14. Konvencije u vezi sa članom 1. Protokola br. 1;
4. *Utvrdjuje da*
 - (a) tužena država treba da isplati aplikantu, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane konačna u skladu sa članom 44. stav 2. Konvencije, iznos od 60.000 eura (šezdeset hiljada eura), plus svaki porez koji može biti zaračunat na ovaj iznos, na ime materijalne štete, iznos od 5.000 eura (pet hiljada eura), plus svaki porez koji može biti zaračunat na ovaj iznos, na ime nematerijalne štete, i iznos od 200 eura (dvijestotine eura), plus svaki porez koji može biti zaračunat na ovaj iznos, na ime troškova i izdataka, koje treba pretvoriti u konvertibilne marke po važećem kursu na dan isplate;
 - (b) po isteku navedena tri mjeseca do isplate, treba platiti običnu kamatu na navedene iznose po stopi koja je jednaka najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke tokom perioda neplaćanja, uz dodatak od tri postotna boda;
5. *Odbija* preostali dio zahtjeva aplikanta za pravičnu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pismenoj formi dana 27. maja 2010. godine, u skladu sa pravilom 77. stav 2. i 3. Poslovnika Suda.

Fatoş Aracı
Zamjenik registrara

Nicolas Bratza
Predsjednik

1. Iako je tužena strana imala naziv "Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina" do 8. aprila 1992. godine i "Republika Bosna i Hercegovina" od 8. aprila 1992. godine do 14. decembra 1995. godine, naziv "Bosna i Hercegovina" korišten je u ovoj presudi i za period prije 14. decembra 1995. godine.
2. Dom za ljudska prava BiH i Ustavni sud BiH stalno koriste termin "stanarsko pravo" („occupancy right“) za ovu vrstu zakupa. Isti termin je stoga korišten i u ovoj presudi umjesto termina "posebno zaštićeni zakup" („specially protected tenancy“) koji je Sud koristio u slučaju *Blečić protiv Hrvatske* [GC], br. 59532/00, ECHR 2006-III, i ostalim slučajevima protiv Hrvatske.
3. *Zakon o stambenim odnosima*, objavljen u Službenom listu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 14/84, izmjene i dopune objavljeni u Službenom listu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 12/87 i 36/89, Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 2/93, Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine br. 11/98 od 3. aprila 1998. godine, 38/98 od 4. oktobra 1998. godine, 12/99 od 6. aprila 1999. godine i 19/99 od 28. maja 1999. godine, i Službenom glasniku Republike Srpske br. 19/93 od 9. oktobra 1993. godine, 22/93 od 26. novembra 1993. godine, 12/99 od 17. maja 1999. godine i 31/99 od 12. novembra 1999. godine.
4. Odluka U 174/90, objavljena u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 2/93.
5. *Zakon o napuštenim stanovima*, objavljen u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 6/92, izmjene i dopune objavljene u Službenom listu br. 8/92, 16/92, 13/94, 36/94, 9/95 i 33/95.
6. *Uredba o korišćenju napuštenih stanova*, objavljena u Službenom glasniku Hrvatske zajednice Herceg-Bosne br. 13/93.

7. *Uredba o smještaju izbeglica i drugih lica na teritoriji Republike Srpske*, objavljena u Službenom glasniku Republike Srpske br. 27/93.
8. *Uredba sa zakonskom snagom o smještaju izbeglica*, objavljena u Službenom glasniku Republike Srpske br. 19/95.
9. *Zakon o korišćenju napuštene imovine*, objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske br. 3/96 od 27. februara 1996. godine, izmjene i dopune objavljene u Službenom glasniku br. 8/96 od 10. aprila 1996. godine i 21/96 od 23. septembra 1996. godine.
10. *Zakon o prenosu sredstava društvene u državnu svojinu*, objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske br. 4/93 od 28. aprila 1993. godine, izmjene i dopune objavljene u Službenom glasniku br. 29/94 od 28. novembra 1994. godine, 31/94 od 27. decembra 1994. godine, 9/95 od 19. juna 1995. godine, 19/95 od 2. oktobra 1995. godine, 8/96 od 10. aprila 1996. godine i 20/98 od 15. juna 1998. godine; *Zakon o pretvorbi društvene svojine*, objavljen u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 33/94 od 25. novembra 1994. godine.
11. *Zakon o prestanku primjene Zakona o napuštenim stanovima*, objavljen u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine br. 11/98 od 3. aprila 1998. godine, izmjene i dopune objavljene u Službenim novinama, br. 38/98 4. oktobar 1998. godine, 12/99 od 6. aprila 1999. godine, 18/99 od 20. maja 1999. godine, 27/99 od 5. jula 1999. godine, 43/99 od 28. oktobra 1999. godine, 31/01 od 16. jula 2001. godine, 56/01 od 21. decembra 2001. godine, 15/02 od 27. aprila 2002. godine, 24/03 od 10. juna 2003. godine, 29/03 od 30. juna 2003. godine i 81/09 od 28. decembra 2009. godine.
12. Po okončanju rata u Bosni i Hercegovini, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija odobrilo je uspostavljanje međunarodnog administratora za Bosnu i Hercegovinu (Visoki predstavnik) od strane jedne neformalne grupe država koje aktivno učestvuju u mirovnom procesu (Vijeće za implementaciju mira) kao jedne od provedbenih mjera u skladu sa Poglavljem VII Povelje Ujedinjenih nacija (za više informacija vidi *Berić i ostali protiv Bosne i Hercegovina* (dec.), br. 36357/04 *et al.*, ECHR 2007-XII).
13. *Zakon o stambenom obezbjeđivanju u Jugoslovenskoj narodnoj armiji*, objavljen u Službenom listu SFRJ br. 84/90.
14. *Uredba o privremenoj zabrani prodaje stanova u društvenoj svojini*, objavljena u Službenom listu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine br. 4/92.
15. *Zakon o preuzimanju sredstava bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u svojini Republike Bosne i Hercegovine*, objavljen u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 6/92, izmjene i dopune objavljene u Službenom listu br. 13/94, 50/95 i 2/96; *Odluka o preuzimanju vojnostambenog fonda JNA*, objavljena u Službenom glasniku Republike Srpske br. 16/92; *Zakon o sredstvima i finansiranju Armije Republike Bosne i Hercegovine*, objavljen u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 6/93, amandmani objavljeni u Službenom listu br. 17/93 i 13/94; *Odluka o utvrđivanju namjene i prenošenju prava upravljanja i korištenja sredstvima bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koje je koristila bivša JNA, a koja se nalaze na području Federacije Bosne i Hercegovine*; objavljena u Službenom glasniku Republike Bosne i Hercegovine br. 24/96.
16. Arbitražna komisija Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (također poznata i kao Badinterova komisija) osnovana je 27. avgusta 1991. godine od strane Evropske zajednice i njenih država članica. U periodu od kraja 1991. godine do sredine 1993. godine, izdala je petnaest mišljenja koja se tiču pravnih pitanja nastalih usljed raspada SFRJ (vidi Međunarodne pravne izvještaje 92 (1993), str. 162-208, i 96 (1994), str. 719-37).
17. Snage VRS, oružane snage Republike Srpske, osnovane su 12. maja 1992. godine. Ujedinile su se 1. januara 2006. godine u oružane snage Bosne i Hercegovine.
18. Snage VJ, oružane snage Federalne Republike Jugoslavije, osnovane su 20. maja 1992. godine.
19. Federalnu Republiku Jugoslaviju naslijedila je Državna zajednica Srbije i Crne Gore 2003. godine, a naslijedila ju je Srbija 2006. godine.
20. Oko 5.775 njemačkih maraka u to vrijeme.

21. Približno 1.075 EUR.

22. *Zakon o preuzimanju sredstava bivše Socijalističke Federative Republike Jugoslavije u svojini Republike Bosne i Hercegovine*, objavljen u Službenom listu Republike Bosne i Hercegovine br. 6/92, izmjene i dopune objavljene u Službenom listu br. 13/94, 50/95 i 2/96.

23. *Zakon o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo*, objavljen u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine br. 27/97 od 28. novembra 1997. godine, izmjene i dopune objavljene u Službenim novinama br. 11/98 od 3. aprila 1998. godine, 22/99 od 11. juna 1999. godine, 27/99 od 5. jula 1999. godine, 7/00 od 5. marta 2000. godine, 32/01 od 24. jula 2001. godine, 61/01 od 31. decembra 2001. godine, 15/02 od 27. aprila 2002. godine, 54/04 od 16. oktobra 2004. godine, 36/06 od 10. jula 2006. godine, 51/07 od 1. avgusta 2007. godine, 72/08 od 17. novembra 2008. godine i 23/09 od 8. aprila 2009. godine.

24. Iako je aplikant zato imao pravo na oko 10.750 eura prije 11. jula 2006. godine, sada ima pravo na manje od 3.500 eura.

25. *Zakon o stanovanju*, objavljen u Službenom glasniku Srbije br. 50/92, izmjene i dopune objavljene u Službenom glasniku br. 76/92, 84/92, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 47/94, 48/94, 44/95, 49/95, 16/97, 46/98, 26/01 i 101/05).

26. *Pravilnik o davanju službenih stanova u zakup zaposlenima u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije i Crne Gore*, objavljen u Vojnom glasniku br. 31 od 6. decembra 2004. godine.

27. Bošnjaci su do rata koji je trajao od 1992-95. godine bili poznati kao Muslimani. Termin „Bošnjaci“ (*Bošnjaci*) ne treba poistovijetiti sa terminom „Bosanci“ (*Bosanci*) koji se obično koristi za građane Bosne i Hercegovine nezavisno od njihove etničke pripadnosti.

PRESUDA ĐOKIĆ protiv BOSNE I HERCEGOVINE

PRESUDA ĐOKIĆ protiv BOSNE I HERCEGOVINE